

UN MODEL DE ISTORIE A FORMELOR

Șerban Axinte, în cartea sa *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu*, Iași, Timpul, 2011 (la bază, teză de doctorat), urmărește atent și precis evoluția romanului românesc, cu intenția de a ilustra formele noțiunii de roman, de la starea marginală de „literatură spurcată” la *mitistorie* și apoi, treptat, la ficțiunea autonomă, cu verificarea a două perspective teoretice voluntar asumate: Ion Heliade Rădulescu și Dimitrie Gusti.

Criticul expune și confruntă teoriile despre roman ale scriitorilor cu producția propriu-zisă. El cataloghează și inventariază minuțios teorii și perspective critice privind romanul românesc de la originile sale ca „*deformare* succesivă a Povestirii” la traduceri, compilații, rescrieri și apoi producțiile originale și reușita acestora de a instaura un canon, al precanonicilor, așa cum subliniază clar cercetătorul Șerban Axinte. Meritul său este de a citi cu pasiune opere uitate, de a redescoperi producții ignorate chiar și de către istoria literaturii în conceptul său cel mai exhaustiv, „de la origini până în prezent”, de a verifica modurile în care teoriile, proiectele de creație, ideile literare, structurile se regăsesc în creația propriu-zisă, se configurează în harta sau în radiografia structurală a romanului, se recunosc în straturile construcției ficționale. Problemele pe care le reclamă reprezentarea realității în text, tipologia personajelor, schemele narative, compoziția epicului și reflectarea doctrinei realist-naturaliste în producția românească, temele și conținuturile tramelor epicului românesc din sec. XIX și din prima jumătate a sec. XX, toate acestea sunt preocupările constante ale studiului diacronic și contextual-estetic ale lui Șerban Axinte.

O altă preocupare este selecția relevantă a scriitorilor care să configureze obiectivele criticului: de la Radu Ionescu, trecerea la Maiorescu și apoi la Duiliu Zamfirescu și Nicolae Iorga relevă atât mutații estetice, cât și contradicții ale transformărilor și ale modernizării narativei românești. Fie că vorbește despre coerența și consecvența critico-metodică a lui Radu Ionescu, fie că alege să exploreze „vocația contradicției creatoare” a lui Duiliu Zamfirescu, problemele proiectării evoluției romanescului sunt urmărite cu aceeași asiduă concentrare hermeneutică și teoretică. Sunt asociate elementele de filosofie a creației cu elementele practice ale proiectării identității sau a sublimării emoției în roman, concepția de impersonalizare este urmărită atât la Maiorescu, dar și la Zamfirescu și la continuatori.

Fluența și siguranța expunerii sunt calitățile imediate ale cercetării. De asemenea, punctele nevralgice, contradicțiile și viziunile polemice sunt obiectul analizelor și al privirii de sinteză. Explorarea continuă și cu prima jumătate a sec. XX, unde sunt pertinent analizate structuri, clișee, aspecte insolite ale evoluției unui gen care iese din marginalitate și se dezvoltă cu greu, prinde teren cu destule bariere de receptare teoretică și cu destule curențe. Șerban Axinte antrenează dialogul contrariilor în abordarea sa, analizează discuții, polemici, confruntări sau „absențe” simptomatice, cum ar fi de exemplu „Romanul ca absență națională”, dar și „Absența epopeii”, „Absența publicului”, dar și „Absența individualităților anonime”, aspecte de natură extrinsecă sau aspecte ale producției literare și elemente ale receptării, dar și elemente de natură intrinsecă, precum cele de construcție: „Absența conflictului dramatic”, „Clișeizarea formulelor narative”, „Falimentul genurilor” sau alte probleme insolubile care, la început de drum, interogau spiritele creatoare sau critice (problematica autenticității, tensiunile spontaneității, ale sondării eului, „romanul ca proiecție a sinelui în transformare”, modernitatea teoriei lovinesciene, proustianismul, anti-proustianismul și modelul gidian, influențele și contaminările, disocieri și modelizări născute din „contradicții și discontinuități motivate”), toate acestea asigurând cercetării calitatea de explorare bine condusă pentru a surprinde tatonările, pulsațiile și reușita impunerii unui gen „hibrid” al narativului care trăiește din acest eclecticism și dezvoltă o filosofie, o estetică și o etică speciale în configurarea imaginii lumii. De la proiectul realismului francez, romanul ajunge să fie considerat nu doar o „oglină a vieții” sau o „expresie a unei concepții asupra vieții”, ci și o particulară și inedită „modalitate de cunoaștere”, un cadru de reflectare a complexelor umanului, un cadru de configurare a alternativelor, a universurilor compensatorii validate de forța povestirii și a ficționalizării. Așteptarea continuării cercetării lui Șerban Axinte ne face să bănuim o dezvoltare pe cât de previzibilă, pe atât de interesantă și de binevenită.

Șerban Axinte, *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu*, Iași, Editura Timpul, 2011.